

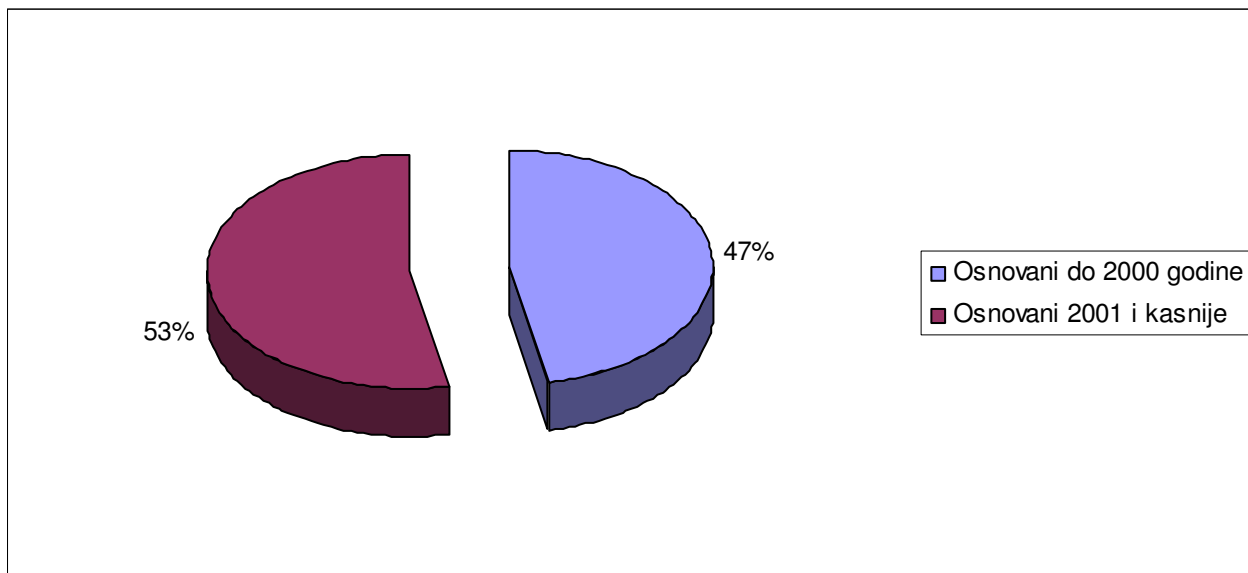
NALAZI ISTRAŽIVANJA

Istraživanje je rađeno u periodu maj 2009. za potrebe projekta Jačanje kapaciteta lokalnih branitelja ljudskih prava i uvođenje standarda javnog života u Srbiji koji realizuje Komitet pravnika za ljudska prava – YUKOM, uz podršku Delegacije Evropske komisije za Republiku Srbiju.

Poziv da se uključe u istraživanje upućen je NVO putem interneta direktno na oko 160 e-mail adresa, objavljivanjem na web sajtu resurs organizacija (CRNPS) i preko mailing liste gradske Agencije za saradnju sa NVO. Pozivu se odazvalo 57 organizacija od toga 24 orgnizacije su delimično popunile upitnik (preko 1/3 odgovora) a 15 je kompletiralo upitnik. Upitik je bilo moguće popunjavati u „online“ formi i kao word dokument koji je na zahtev distribuiran organizacijama. Obzirom na broj poslatih upita i na broj organizacija koji se odazvao možemo da govorimo i o „malo saradničkom“ kapacitetu NVO kao i o nerazvijenoj solidarnosti kada su u pitanju istraživanja bitna za mapiranje problema i pokušaje iznalaženja rešenja. Kako na odabir organizacija nije uticano tako se uzorak može smatrati prigodnim i iz dobijenih informacija mogu da se izvedu tendencije koje mogu da ukažu na određene zakonitosti u radu organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava.

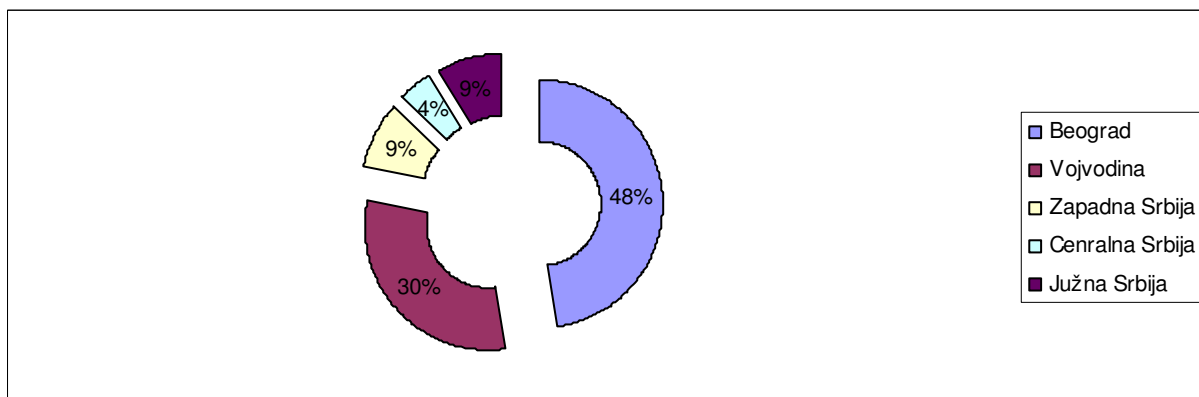
Polovina organizacija koje su učestvovalе u istraživanju su osnovane pre 2000. godine, a polovina posle 2001. godine (Grafikon 1.)

Grafikon 1. Godina osnivanja NVO?

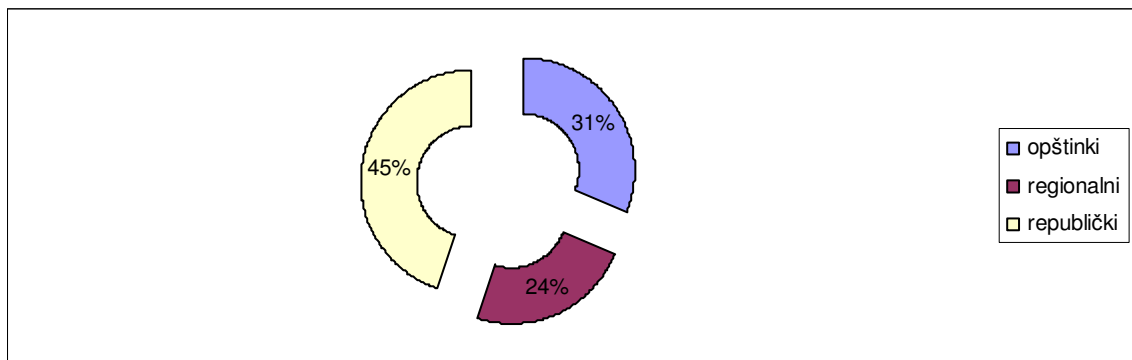
Najveći broj ih je sa teritorije Beograda, potom Vojvodine, dok ih je najmanje iz zapadne, istočne i južne Srbije. (vidi Grafikon 2)

Grafikon 2. Mesto sedišta NVO-a

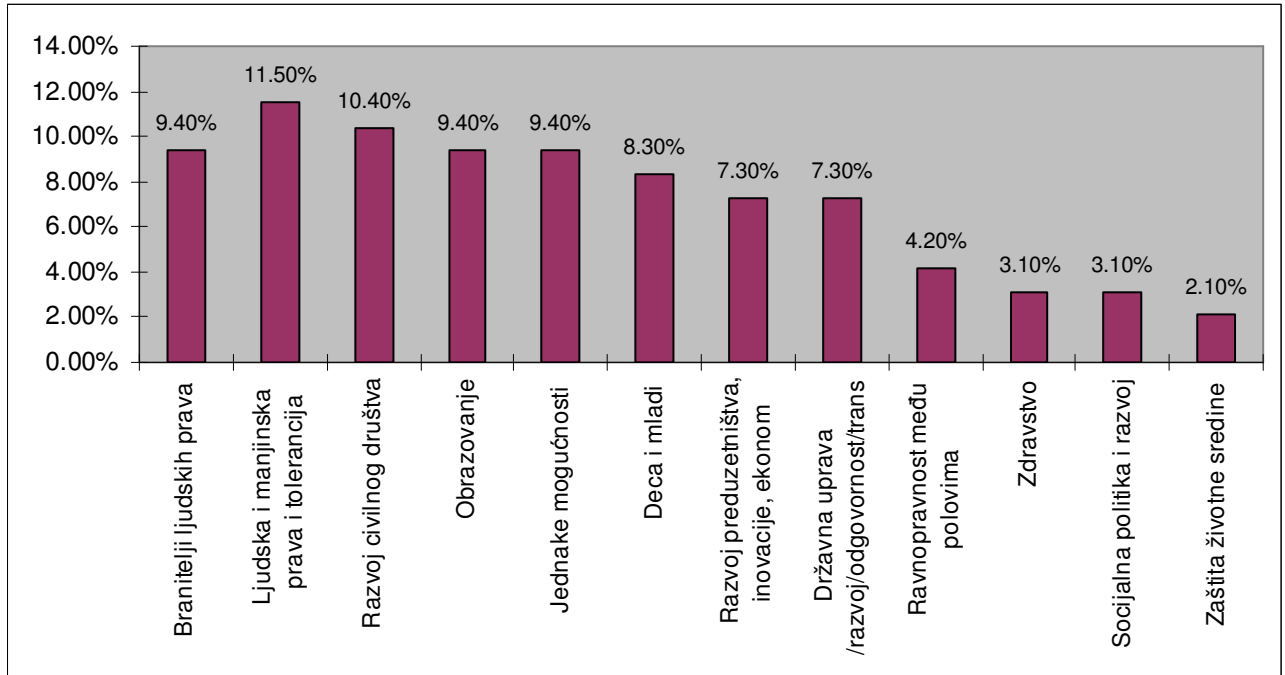
Posmatrano u odnosu na geografsku oblast u kojoj deluju, zaključak je da najveći broj organizacija svoje aktivnosti ostvaruje na nacionalnom tj. republičkom nivou, uz saradnju sa organizacijama iz drugih država, dok je manji broj organizacija fokusiran na lokalni nivo (opština, grad).(vidi Grafikon 3)

Grafikon 3 – Nivo delovanja NVO-a

U pogledu karaktera, rezultati istraživanja nam pokazuju da većinu organizacija u oblasti zaštite ljudskih prava predstavljaju organizacije koje se bave temama: ljudska i manjinska prava i tolerancija, razvoj civilnog društva, jednake mogućnosti i zaštita ljudskih prava u najširem mogućem smislu. Rezultati nam pokazuju malu ili slabu profesionalnu fokusiranost na posebne oblasti zaštite ljudskih prava, odnosno da ne postoje usko specijalizovane organizacije za zaštitu ljudskih prava. (vidi Grafikon 4)

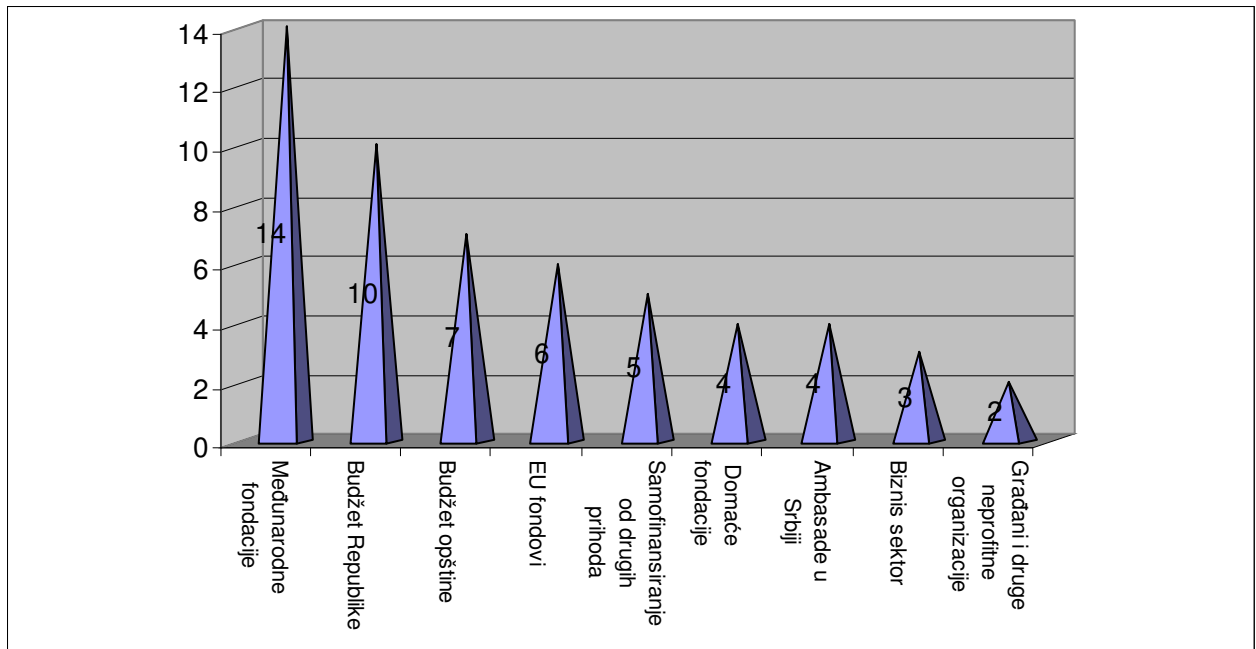
Grafikoni 4. Oblasti delovanja NVO-a

Organizacije koje su uzele učešće u istraživanju bave se sledećim društvenim grupama: Romima, mladima, žrtvama kršenja ljudskih prava, nacionalnim, verskim i seksualnim manjinama, predstavnicima državnih institucija, osobama sa invaliditetom i izbeglim i raseljenim licima.

U pogledu finansiranja organizacija dominiraju međunarodne organizacije (14 organizacija se finansira iz ovog izvora), budžet Srbije (10 organizacija se finansira iz ovog izvora) budžeti lokalnih samouprava (7 organizacija se finansira iz ovog izvora) i EU fondovi (6 organizacija se finansira iz ovog izvora) (vidi Grafikon 5).

Grafikon 5. Izvori finansiranja NVO

Način komunikacije sa drugim organizacijama koje se bave zaštitom ljudskih prava je dominantno neformalnog i ad hoc karaktera, što znači da se organizacije povezuju samo tokom realizacije projekta ili neke druge inicijative. Sa druge strane je manje prisutno umrežavanje ili drugi oblik programskog ili organizacionog povezivanja među organizacijama, kao što je npr. Mreža odbora za ljudska prava u Srbiji, Chris .

Tabela 1. Odnos NVO sa okruženjem

	sarađujete u velikoj meri sa	sarađujete u maloj meri sa	sukobljavete se u maloj meri sa	nemamo kontakt
Drugim NVO koje se bave zaštitom ljudskih prava	37,5%	37,5%	12,5%	12,5%
NVO koje se ne bave zaštitom ljudskih prava	50,0%	37,5%	12,5%	
Organima lokalne samouprave	37,5%	62,5%		
Lokalnim medijima	50,0%	50,0%		

Lokalnim stručnjacima	50,0%	50,0%		
Srednjoškolskim obrazovanim institucijama	37,5%	50,0%		12,5%
Visokoškolskim obrazovanim institucijama	37,5%	50,0%		12,5%
Naučnim institutima	25,0%	12,5%		62,5%
Državnim organima		62,5%		37,5%
Preduzećima iz Vaše opštine ili grada	12,5%	25,0%	12,5%	50,0%
Udruženjima privrednika	12,5%			87,5%
Profesionalnim udruženjima	37,5%	12,5%		50,0%

Odnos između organizacija učesnica istraživanja i okruženja u kojem deluju karakteriše se saradnjom, uz postojanje veoma malog broja organizacija koje se sukobljavaju sa lokalnim stakeholderima (lokalna samouprava, mediji, druge NVO, privreda, političke stranke...). Imajući u vidu negativnu ocenu stanja ljudskih prava, koja je potvrđena i nalazima u ovom istraživanju, ovoliki stepen "saradnje" i nepostojanja konfrontacije dovodi u pitanje legitimnost i kapacitete organizacija učesnica u istraživanju.

Kao instrumente svog delovanja Ustav koristi polovina organizacija, trećina Krivični zakonik, dok gotovo sve organizacije se u svom delovanju pozivaju na Zakon o radu i Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom.

Većina organizacija primenjuje međunarodne propise u svom radu. Međutim, dve trećine ispitanika smatra da pozivanje na međunarodne propise ima efekat u sprečavanju povreda ljudskih prava, dok jedna trećina smatra da pozivanje na međunarodne propise ne doprinosi sprečavanju kršenja ljudskih prava.

Kada je u pitanju sistematizacija podataka i evidencije rezultata rada organizacija, možemo da zaključimo da mali broj (33%) organizacija ima baze podataka, odnosno evidencije slučajeva kršenja ljudskih prava, i koristi

međunarodne instrumente u vođenju evidencija i obradi slučajeva kršenja ljudskih prava. Polovina organizacija koristi međunarodne instrumente u vođenju evidencije rezultata i rada.

Kada je u pitanju kreiranje izveštaja 60% organizacija ne kreira izveštaje o svojim aktivnostima i ostvarenim rezultatima koji su namenjeni javnom predstavljanju. Od onih organizacija koje kreiraju izveštaje 67% te izveštaje koristi za kampanje, 60% za zakonodavne inicijative, polovina za građanske inicijative i 83% za akcije na lokalnom nivou.¹

U pogledu ocene stanja ljudskih prava u odnosu na period pre 2000. godine, kod ispitanika koji imaju stav podjednako su zastupljene ocene da su se smanjile vrste i učestalost kršenja ljudskih prava (20,7%). Da se smanjila samo učestalost kršenja ljudskih prava smatra 16,7%. Svaka peta organizacija, učesnica istraživanja, smatra da su se smanjile samo neke vrste kršenja ljudskih prava, dok je 16,6% mišljenja da nema nikakvih promena u odnosu na prethodni period. Preostali broj ispitanika, nešto manje od 30%, smatra da ne može da oceni postojanje promena u kršenju ljudskih prava u navedenom periodu.

Kao najefikasniji način za sprečavanje kršenja ljudskih prava 71 % ispitanika rešenje vidi u insistiranju da država preduzme svoje obaveze predviđene donetim zakonima, dok svaki 6 ispitanik vidi rešenje u angažovanju građana i stručnjaka kroz nevladine organizacije. Manje od 5% smatra da će proces EU integracija sam po sebi da doprinese smanjenju kršenja ljudskih prava u Srbiji.

¹ Zbir procenata je iznad 100% zato što su ispitanici mogli da izaberu više od jednog odgovora

U okviru svojih projekata NVO su se najviše bavile sledećim oblastima: sprečavanjem diskriminacije, pravima osoba sa invaliditetom, slobodom izražavanja, pravima na udruživanje, kulturnim pravima i pravima manjina. Kada su u pitanju prava pacijenta, potrošača, sindikalna prava, prava stanovanja, pravo na mirno uživanje imovine, prava zdravstvene zaštite i socijalnog obezbeđenja njima se gotovo niko ne bavi.

Prema mišljenju učesnika istraživanja prioriteta na kojima organizacije koje se bave zaštitom ljudskih prava treba da rade su u prvom redu: sprečavanje diskriminacije; pravo na život zabranu mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja; pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti; pravo na obrazovanje; pravo zaštite porodice; prava pacijeneta; i prava osoba sa invaliditetom. (vidi Tabelu 2)

Tabela 2. Prava koja je neophodno unaprediti

	Prvi rang	Drugi rang	Treći rang	Četvrti rang
Sprečavanja diskriminacije	12,5%	37,5%		25,0%
Prava na život	37,5%			12,5%
Zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili	12,5%	25,0%		
Zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili			25,0%	
Pravo na slobodu i bezbednost licnosti i postupanje s licima				12,5%
Pravo na pravичno suđenje			12,5%	
Pravo na zaštitu privatnog života, porodice, stana i prepiske				
Pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti	12,5%			

Sloboda izražavanja		12,5%		
Prava pripadnika manjina				
Politička prava, pravo na politicko i partijsko organizovanj		12,5%		
Zaštita porodice			12,5%	
Bracna prava				12,5%
Posebna zaštita deteta			12,5%	12,5%
Pravo na rad			12,5%	
Prava pacijenata	12,5%			12,5%
Prava potrošača		12,5%		
Pravo na obrazovanje			25,0%	
Pravo na socijalno obezbedenje	12,5%			12,5%

Vezano za ovu temu je i ocena stanja prava koja je negativna. Naime, ako se pogleda Tabela 3 vidi se da u veoma malom broju slučajeva procenat učesnika istraživanja stanje ocenio pozitivnim.

Tabela broj 3. Procenat NVO koje ocenjuju pozitivno stanje navedenih prava

	pozitivna ocena
Sprečavanja diskriminacije	18,20%
Prava na život	45,50%
Zabrana mučenja, nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja	36,40%
Trgovina ljudskim bićima i krijumčarenje ljudi	27,30%
Pravo na slobodu i bezbednost ličnosti i postupanje s licima lišenim slobode	27,30%
Pravo na pravično suđenje	18,20%
Pravo na zaštitu privatnog života, porodice, stana i prepiske	27,30%
Pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti	45,50%
Sloboda izražavanja	63,70%
Pravo na slobodu mirnog okupljanja	45,50%
Sloboda udruživanja	63,70%

Pravo na mirno uživanje imovine	18,20%
Prava pripadnika manjina	36,40%
Upotreba jezika	27,30%
Politička prava, pravo na političko i partijsko organizovanje	45,50%
Izborna prava	54,60%
Zaštita porodice	27,30%
Bračna prava	27,30%
Posebna zaštita deteta	27,30%
Sloboda kretanja	54,60%
Ekonomska prava	18,20%
Socijalna prava	0
Kulturna prava	27,30%
Pravo na rad	9,10%
Sindikalne slobode	27,30%
Pravo na stanovanje	18,20%
Zdravstvena zaštita	18,20%
Prava pacijenata	9,10%
Prava potrošača	0
Pravo za zdravu životnu sredinu, ekološka prava	0
Pravo na obrazovanje	0,273
Prava osoba sa invaliditetom	0,182

Kada je u pitanju formiranje napred iznetih ocena o njihovoj relevantnosti govori podatak da je 53% organizacija svoju ocenu dalo na osnovu rada na projektima, odnosno podataka dobijenih od građana koji su bili žrtve kršenja ljudskih prava. U isto vreme 36% organizacija svoju ocenu bazira na izveštajima drugih NVO koje se bave ljudskim pravima.

Upitani kojom grupom prava bi u budućnosti mogli da se bave, imajući u vidu kapacitete svoje organizacije, najveći broj NVO smatra da ima resurse za: sprečavanje diskriminacije, pravo na slobodu uduživanja, prava manjina, pravo na pristup obrazovanju, pravo na slobodno izražavanje. Oblasti za koje anketirane organizacije nemaju dovoljno kapaciteta su: trgovina ljudima i

krijumčarenje ljudi, pravo na stanovanje, pravo na rad, socijalna prava, prava socijalne zaštite, prava socijalnog obezbeđenja.

Nedostajuća znanja su u prvom redu u oblasti: izvora prikupljanja podataka i informisanja, istraživanja i dokumentovanja, javnog zagovaranja, boljeg poznavanja zakona koji su bitni za oblasti koje se odnose na navedena prava, povećanja motivacije volontera i pristupa stranoj stručnoj literaturi.

Od organizacija koje su popunile anketu ni jedna organizacija ne zna, odnosno nije čula, za koncept “Sedam principa javnog delovanja”.

U proseku između 80 i 90% organizacija koje su uzele učešće u istraživanju smatra da se “Sedam principa javnog delovanja” u Srbiji još ne primenjuju kada su u pitanju različiti nivoi vlasti (od lokalnih do republičkih).²

Zaključak

Na nivou “ljudskopravaškog” pokreta u Srbiji postoji potreba za “koordiniranom specijalizacijom” koja bi, s jedne strane podrazumevala da se postojeći neformalni kontakti formalizuju u neku formu koordinacije, uz istovremenu specijalizaciju za pojedine vrste prava. Koordinacija bi bila u funkciji uspostavljanja sistema monitoringa ljudskih prava, razmene informacija i edukacije koja bi bila upravo u funkciji specijalizacije pojedinaca i organizacija.

² U upitniku je svaki od 7 principa detaljno objašnjen

Formiranje Banke podataka civilnog društva o kršenju ljudskih prava, koja bi bila na usluzi svim organizacijama i koja bi imala usaglašenu i međunarodno kompatibilnu metodologiju prikupljanja, verifikacije, arhiviranja i analize stanja kršenja ljudskih prava.

Trening program, koji bi bio u funkciji edukacije organizacija koje se bave zaštitom ljudskih prava, kao i organizacija koje se bave grupama koje su predmet kršenja ljudskih prava.

Kada podatak o nekonfrontirajućem pristupu ka državnim organima stavimo u kontekst ocene da skoro 50% organizacija smatra da se od 2000-te godine stanje poštovanja ljudskih prava u Srbiji nije popravilo, postavlja se pitanje iz kog razloga organizacije imaju ovakav uglavnom bezkonfliktni pristup? Ovaj fenomen možemo da posmatramo u svetlu nedostatka kapaciteta samih organizacija ili, pak, u svetlu nedefinisanih pravila o funkcionisanju organizacija civilnog društva, a pre svega u oblasti finansiranja, radnih odnosa i drugih propisa važnih za opstanak i delanje organizacija. Stoga je potrebno raditi na podizanju kapaciteta organizacija kako bi bile samostalne i u potpunosti kritične u svom delovanju.

Takođe smo mišljenja da bi bilo dobro obratiti pažnju i na oblast finansiranja organizacija koje je preovlađujuće projektno, a bazirano je na realizaciji pojedinačnih i, uglavnom, ad hoc projekata. Ovakva struktura finansiranja izaziva i lošu diverzifikaciju donatora, kao i malu mogućnost finansijskog planiranja što izaziva finansijsku nesigurnost organizacija na dugi rok.